

До разової спеціалізованої вченої ради PhD15514
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2)

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента
декана факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Гандзюка Віталія Олександровича

на дисертацію **Гороховянко Ірини Степанівни**

на тему: **«Журнальна періодика Тернопільщини: типологійний і
формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)»**», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 06 Журналістика
за спеціальністю 061 Журналістика

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Гороховянко Ірини Степанівни **«Журнальна періодика Тернопільщини: типологійний і формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)»** є самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій комплексно осмислено журнальну періодику Тернопільщини доби Незалежності України як важливий складник регіонального медіапростору та цінне джерело для вивчення історико-журналістського процесу.

Представлена до захисту робота має виразне журналістикознавче, пресознавче, історико-регіональне та культурологічне спрямування. Її зміст засвідчує прагнення авторки не лише зафіксувати корпус журнальних видань краю, а й розглянути їх у системі взаємопов'язаних історичних, типологічних, формально-змістових, композиційно-візуальних і редакторських характеристик. Такий підхід дає змогу вийти за межі описово-бібліографічної фіксації видань і представити журнальну періодику Тернопільщини як цілісне соціокомунікаційне явище.

Дисертантка обрала для дослідження складний і водночас науково перспективний матеріал. Журнальна періодика регіону нечасто стає об'єктом ґрунтовних наукових студій, хоча саме журнали вирізняються сталими редакційними концепціями, тематично поглибленим контентом, продуманою рубрикаційною структурою, індивідуалізованим візуальним образом і чітко окресленою читацькою аудиторією. У цьому контексті праця Ірини Гороховянко заповнює важливу лакуну в дослідженні регіональної періодики України.

Безсумнівною є наукова актуальність дисертації. У сучасному українському журналістикознавстві дедалі більшої ваги набувають дослідження регіональних медіа, оскільки саме вони дають змогу простежити специфіку локальних інформаційних процесів, механізми репрезентації регіональної ідентичності та особливості функціонування медіа в умовах суспільно-політичних трансформацій. Журнальна періодика Тернопільщини в цьому аспекті є цінним джерелом для осмислення змін, що відбувалися в українському медіапросторі після 1991 року. Видання досліджуваного періоду відображають широкий спектр життя регіону: суспільно-політичні процеси, культурну пам'ять, літературно-мистецький рух, розвиток науки й освіти, професійні комунікації, релігійне середовище, рекламно-інформаційний сегмент, практики дозвілля та трансформацію читацьких запитів. Саме тому їхнє вивчення має значення не лише для історії преси, а й для розуміння механізмів формування регіонального інформаційного та культурного простору.

Вибір хронологічних меж дослідження (1991–2022 рр.) є цілком обґрунтованим і зумовлений ключовими суспільно-політичними трансформаціями в Україні. Нижня межа пов'язана зі здобуттям незалежності та становленням нових умов функціонування друкованих медіа, верхня – із початком повномасштабного російського вторгнення, яке істотно вплинуло на діяльність регіональних засобів масової інформації.

Наукову цінність роботи підсилює й те, що журнальна періодика Тернопільщини доби Незалежності досі не була предметом комплексного дослідження. Окремі аспекти історії місцевої преси, діяльності редакторів,

функціонування окремих видань і типологічних груп висвітлювалися в працях українських науковців, однак систематизацію журнального сегмента регіону в хронологічних межах 1991–2022 рр. здійснено вперше.

Важливою перевагою дисертації є її міждисциплінарний характер. Дослідження перебуває на перетині журналістикознавства, історії української преси, видавничої справи та краєзнавства. Це дає змогу розглядати журнальну періодику не лише як сукупність друкованих видань, а й як форму соціальної пам'яті, платформу суспільної комунікації, інструмент формування локальної ідентичності та репрезентації регіону в загальноукраїнському інформаційному просторі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Регіональні медіа у контексті викликів часу». Такий зв'язок засвідчує відповідність теми дисертації науковим пріоритетам кафедри та її включеність у ширший дослідницький контекст, пов'язаний із вивченням локального медіапростору, регіональної журналістики, історії та сучасних трансформацій українських медіа.

Проблематика роботи органічно вписується в сучасні напрями журналістикознавчих студій, зорієнтованих на виявлення локальних особливостей функціонування медіа, збереження джерельної бази української преси, систематизацію малодосліджених періодичних видань та осмислення їхнього значення для розвитку національного інформаційного простору.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертації є достатнім. Дисертантка чітко визначила мету дослідження – комплексно дослідити журнальну періодику Тернопільщини як системне явище у взаємозв'язку її історичних, типологічних і формально-змістових характеристик. Для реалізації поставленої мети сформульовано взаємопов'язані завдання, які охоплюють теоретико-методологічний і практично-аналітичний аспекти дослідження. Зокрема, проаналізовано

теоретичні засади вивчення української журнальної періодики, адаптовано типологійні підходи до регіонального матеріалу, обґрунтовано методологію дослідження, визначено суспільно-історичні чинники функціонування журналів, здійснено періодизацію їх розвитку, охарактеризовано типологійні особливості, формально-змістові домінанти, композиційно-візуальні параметри та роль редакторського чинника.

Об'єкт і предмет дослідження сформульовано коректно й узгоджено з його метою та завданнями. Об'єктом дослідження визначено журнальну періодику Тернопільщини 1991–2022 рр., предметом – її типологійні характеристики, змістові домінанти, композиційно-візуальні особливості та редакторський чинник у контексті розвитку медіапростору України.

Безперечною перевагою дисертації є репрезентативна емпірична база. Авторка опрацювала 152 журнальні видання, що виходили на Тернопільщині в період Незалежності України. Такий обсяг фактичного матеріалу забезпечує достовірність отриманих результатів і дає підстави для обґрунтованих висновків щодо типологічної структури, тематичної спрямованості, редакторських моделей і візуально-комунікативних особливостей регіональної журнальної періодики.

Методологічну основу дисертації становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Історико-хронологічний метод використано для визначення основних етапів розвитку журнальної періодики Тернопільщини, типологійний – для класифікації видань, контент-аналіз – для виявлення їхніх змістових домінант, структурно-функціональний і візуально-комунікативний – для дослідження жанрово-рубрикаційної структури, редакторських моделей і композиційно-графічного оформлення журналів.

Обґрунтованість наукових результатів підтверджується також логічною структурою дисертації, побудованою за принципом послідовного переходу від теоретичного осмислення проблеми до аналізу розвитку журнальної періодики Тернопільщини, її типології, змістових, композиційно-візуальних і

редакторських особливостей. Така логіка викладу забезпечує цілісність дослідження та переконливість сформульованих висновків.

Достовірність і наукова новизна отриманих результатів підтверджуються репрезентативністю емпіричного матеріалу, належною джерельною базою, системністю проведеного аналізу, адекватністю використаних методів поставленим завданням і логічністю сформульованих висновків. Авторка послідовно аргументує власні положення, спираючись на значний фактичний матеріал, наукові джерела, сучасні підходи до типологізації періодичних видань та результати самостійного аналізу журнальної періодики Тернопільщини.

Наукова новизна дисертації полягає насамперед у тому, що вперше здійснено комплексне дослідження журнальної періодики Тернопільщини в хронологічних межах 1991–2022 рр. Робота не обмежується описом окремих видань, а пропонує цілісне бачення журнального сегмента регіону як типологічно розгалуженої та функційно багатовекторної системи.

До найбільш вагомих результатів дослідження належать: розроблення й апробація авторського алгоритму типологічного аналізу регіонального журнального видання; систематизація журналів Тернопільщини за типологічними групами; визначення основних етапів розвитку регіональної журнальної періодики; виявлення змістових домінант видань різного цільового призначення; характеристика їхньої рубрикаційної та жанрової структури, композиційно-візуального оформлення; обґрунтування ролі редакторського чинника у формуванні концепції, тематичної політики, авторського складу, жанрової організації та візуального образу журналу; введення до наукового обігу значного масиву малодосліджених і раніше не систематизованих джерел.

На особливу увагу заслуговує запропонована авторкою періодизація розвитку журнальної періодики Тернопільщини, яка дає змогу простежити еволюцію видань упродовж доби Незалежності, зміни їхніх тематичних пріоритетів, читацької адреси, інституційної належності та редакторських стратегій. Переконливо доведено, що розвиток регіональних журналів

визначався не лише внутрішніми медійними процесами, а й суспільно-політичними, культурними, освітніми та економічними трансформаціями в державі.

Вагомим науковим здобутком є також систематизація журнальних видань краю за цільовим призначенням відповідно до чинних типологічних підходів. Виокремлення суспільно-політичних, наукових, науково-популярних, популярних, виробничо-практичних, літературно-художніх, релігійних і рекламних журналів дало змогу розкрити функційне та тематичне розмаїття регіонального журнального простору.

Оцінка структури та змісту дисертації. Дисертація має логічну, цілісну й послідовну структуру. Вона складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, а також додатків. Така композиція повністю відповідає меті й завданням дослідження та забезпечує послідовне розкриття наукової проблеми – від теоретичного осмислення журнальної періодики до комплексного аналізу регіонального журнального сегмента Тернопільщини.

У вступі належним чином обґрунтовано актуальність теми, визначено ступінь її наукового опрацювання, зв'язок роботи з науковою тематикою кафедри, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, окреслено емпіричну базу, хронологічні межі, наукову новизну, практичне значення, апробацію результатів і структуру дисертації. Вступ є змістовним і створює належне підґрунтя для подальшого викладу матеріалу.

У першому розділі **«Регіональна журнальна періодика у медіапросторі України»** авторка ґрунтовно розглядає теоретичні засади вивчення української журнальної періодики та методологічні підходи до типологізації регіональних журнальних видань. Узагальнення сучасних наукових підходів і розгляд журналу як складника соціокомунікаційної системи України створюють міцне теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу емпіричного матеріалу.

Другий розділ **«Журнальна періодика Тернопільщини у час Незалежної України (1991–2022 рр.)»** є ключовим для реалізації поставленої

мети. У ньому визначено суспільно-історичні чинники розвитку регіональної журнальної періодики, запропоновано авторську періодизацію її становлення та здійснено типологічну характеристику видань. Переконливо показано взаємозв'язок розвитку журналів із процесами державотворення, демократизації суспільства, трансформації інформаційного простору та активізації культурного, наукового, освітнього й громадського життя регіону. Важливим результатом цього розділу є систематизація журналів за типологічними групами, що дає змогу розкрити функційне й тематичне розмаїття регіонального журнального сегмента.

Третій розділ **«Формально-змістові домінанти журнальної періодики Тернопільщини»** характеризується найбільшою аналітичною насиченістю. Авторка досліджує змістові домінанти журналів різного цільового призначення, особливості їх композиційно-візуального оформлення та роль редакторського чинника. Переконливо доведено залежність тематичного наповнення, жанрової структури й рубрикації від редакційної концепції, читацької адреси та функцій конкретного видання.

На особливу увагу заслуговує аналіз композиційно-візуальних характеристик журналів, який демонструє розуміння авторкою ролі дизайну як важливого комунікативного інструменту. Не менш вагомим є дослідження редакторського чинника, у якому редактор постає як ключова постать у формуванні концепції видання, його тематичної політики, жанрової структури, авторського кола та цілісного візуального образу.

Висновки до кожного розділу та загальні висновки є логічними, аргументованими й повністю відповідають поставленим меті та завданням дослідження. Вони узагальнюють основні результати роботи та підтверджують сформульовані авторкою наукові положення.

Теоретичне і практичне значення дисертації. Теоретичне значення дисертації полягає в поглибленні наукових уявлень про регіональну журнальну періодiku як важливий складник українського медіапростору. Дослідження розширює журналістичкознавчий дискурс щодо типології періодичних видань,

їхніх формально-змістових характеристик, ролі редакторського чинника у формуванні концепції журналу, а також взаємозв'язку локальних і загальнонаціональних процесів розвитку медіа.

Практичне значення одержаних результатів є багатоаспектним. Матеріали дисертації становлять цінну основу для подальших наукових досліджень із журналістикознавства, історії української преси, видавничої справи та краєзнавства. Особливу цінність має сформована авторкою емпірична база, яка відкриває перспективи для подальшого вивчення регіональної журнальної періодики, її типологічних груп, редакторських персоналій, тематичних домінант і композиційно-візуальних особливостей.

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання дисциплін з історії журналістики, регіональних медіа, пресознавства, редакторської діяльності, видавничої справи та технологій створення друкованих і цифрових видань. Практичний інтерес становлять також висновки щодо редакторських моделей, рубрикаційної організації та композиційно-візуального оформлення журналів, які можуть бути корисними редакціям під час розроблення концепції видань, формування тематичної політики, структури рубрик, візуального стилю та взаємодії з цільовою аудиторією.

На окрему позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертації, у яких систематизовано відомості про журнальні видання Тернопільщини: їхні назви, роки заснування, цільове призначення, самопозиціонування, мову видання та наявність електронних версій. Подано також зразки змістового наповнення й композиційно-візуального оформлення журналів. Завдяки цьому додатки мають не лише довідкову, а й вагомий джерельний та методичний цінність і можуть бути використані науковцями, викладачами, студентами, бібліографами, краєзнавцями та фахівцями медіагалузі.

Повнота викладу основних положень дисертації в наукових публікаціях. Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображено в наукових публікаціях здобувачки. За темою дисертації

опубліковано 9 праць, серед яких 3 статті у фахових наукових виданнях України та 6 публікацій апробаційного характеру в матеріалах наукових конференцій.

Тематика публікацій відповідає змісту дисертації. У них репрезентовано аналіз структурно-змістових особливостей окремих регіональних видань, огляд наукових журналів закладів вищої освіти Тернополя, візуально-текстові форми репрезентації народного мистецтва у локальній журнальній періодиці, типологічні особливості громадсько-політичних і літературно-мистецьких часописів, дитячі журнали, персоналії журнальної періодики Тернопільщини.

Публікації засвідчують, що основні положення дисертації були апробовані в науковому середовищі, обговорювалися на конференціях різного рівня й отримали належну репрезентацію в науковому дискурсі. Це підтверджує достатній рівень апробації результатів дослідження.

Дотримання академічної доброчесності. На підставі аналізу поданого тексту дисертації можна констатувати, що робота має самостійний характер. Дисертантка використовує наукові джерела з відповідними покликаннями, а результати власного аналізу чітко відмежовує від напрацювань інших авторів. У дисертації представлено значний обсяг самостійно систематизованого емпіричного матеріалу, що підтверджує індивідуальний внесок здобувачки у розв'язання поставленої наукової проблеми. Підстав для сумніву в самостійності основних положень і висновків дисертації не виникає.

Дискусійні положення, зауваження та побажання. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Гороховянко Ірини Степанівни, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають дискусійний і рекомендаційний характер.

1. Певну дискусію викликає застосування переважно традиційних типологічних критеріїв класифікації журнальної періодики. В умовах трансформації сучасної медіасистеми доцільним могло б бути доповнення типологічного аналізу соціокомунікаційними критеріями, зокрема особливостями функціонування видань у конвергентному медіасередовищі, характером взаємодії з аудиторією, рівнем мультимедійності та цифрової

адаптації. Цей аспект є перспективним і міг би бути ширше розкритий через аналіз вебверсій журналів, сторінок у соціальних мережах, цифрових архівів, електронних форматів поширення та змін у комунікації з аудиторією.

2. Авторська періодизація розвитку журнальної періодики Тернопільщини є достатньо аргументованою, проте її можна було б підсилити кількісними показниками, що характеризують кожен із виокремлених етапів: кількістю нових видань, припинених проєктів, трансформованих часописів, а також журналів, які перейшли до електронного формату.

3. Композиційно-візуальний аналіз є однією з вагомих переваг дисертації, однак його можна було б зробити ще більш системним шляхом застосування єдиної порівняльної матриці оцінювання для всіх типологічних груп журналів (обкладинка, кольорове рішення, шрифтове оформлення, ілюстративний матеріал, фотографії, інфографіка, рекламні блоки, модульна сітка, співвідношення текстових і візуальних елементів). Це сприяло б більшій уніфікації результатів аналізу та полегшило б зіставлення різних типів видань.

4. До перспективних напрямів розвитку започаткованого дослідження належить порівняльний аналіз журнальної періодики Тернопільщини з аналогічними виданнями інших регіонів України. Такий підхід дав би змогу виявити спільні закономірності та регіональні особливості розвитку журнальної преси, зіставити типологічні моделі, редакційні практики, тематичні домінанти й особливості візуального оформлення, а також точніше визначити місце тернопільської журнальної періодики в загальноукраїнському медіапросторі.

Зазначені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, не ставлять під сумнів її наукову новизну, обґрунтованість і практичне значення, а лише окреслюють перспективні напрями подальших наукових пошуків і розвитку дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Гороховянко Ірини Степанівни «Журнальна періодика Тернопільщини: типологічний і формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)» є завершеною, самостійною, актуальною науковою працею, у якій отримано нові, обґрунтовані й практично значущі

результати, важливі для розвитку українського журналістикознавства, пресознавства, історії регіональної журналістики. Робота характеризується належним рівнем наукової новизни, репрезентативною емпіричною базою, продуманою структурою, комплексною методологією, логічністю викладу, обґрунтованістю висновків і практичною спрямованістю результатів. Дисертантка здійснила значну пошукову, систематизаційну й аналітичну роботу, ввела до наукового обігу вагомий масив малодосліджених джерел, запропонувала авторський алгоритм типологічного аналізу регіонального журнального видання, визначила основні етапи розвитку журнальної періодики Тернопільщини, охарактеризувала її типологічні, змістові, візуальні та редакторські особливості. Основні положення дисертації апробовані в наукових публікаціях здобувачки, а зміст роботи відповідає спеціальності 061 Журналістика.

Дисертація Гороховянко Ірини Степанівни «Журнальна періодика Тернопільщини: типологічний і формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)» відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, зокрема вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. А її авторка – Гороховянко Ірина Степанівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика.

Офіційний опонент:

кандидат наук із соціальних комунікацій,

доцент, декан факультету філології й

журналістики імені Михайла Стельмаха

Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського.

Віталій ГАНДЗЮК

